

Μια κρίση που δεν μοιάζει με καμιά άλλη: κοινωνική αναπαραγωγή και η αναγέννηση της καπιταλιστικής ζωής στη διάρκεια της πανδημίας της COVID-19

Alessandra Mezzadri^{1,2}

Πίσω στη δουλειά!

Καθώς η υγειονομική κρίση της COVID-19 βαθιάει, φαίνεται όλο και πιο ξεκάθαρα ότι η **βραχυπρόθεσμη κατάρρευση στην παγκόσμια παραγωγή** είναι πολύ πιθανόν να ξεπεράσει κάθε οικονομική ύφεση των τελευταίων 150 χρόνων – με άλλα λόγια, σε ολόκληρη την ιστορία του καπιταλισμού. Ο Διεθνής Οργανισμός εργασίας [ILO] εκτιμά ότι η κρίση θα οδηγήσει στην **καταστροφή 195 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας**. Για αυτό, μετά την εκτενή συζήτηση της επιδημιολογίας της πανδημίας COVID-19, η προσοχή των ΜΜΕ εστιάζεται τώρα όλο και περισσότερο στην επανεκκίνηση της παγκόσμιας οικονομικής μηχανής. Μπορεί ακόμα να θρηνούμε τους νεκρούς μας αλλά φαίνεται ότι έχει έρθει η ώρα για να συζητήσουμε πώς θα εγγυηθούμε την οικονομική επιβίωση που, υπό τον καπιταλισμό, βασίζεται στην παραγωγή και την εργασία. Εδώ, στο Ηνωμένο Βασίλειο, απ' όπου και γράφω το παρόν άρθρο, το να “επιστρέψει η Βρετανία πίσω στη δουλειά” γίνεται το καινούριο μάντρα για την κυβέρνηση, έστω και αν ο ίδιος ο επικεφαλής της ακόμα αναρρώνει από τον ιό. Ανάλογοι προβληματισμοί είναι αντικείμενο αντιπαράθεσης σε ολόκληρο τον κόσμο, καθώς η πανδημία έχει ήδη ξεκάθαρα μετατραπεί από μια πλανητική υγειονομική απειλή σε μια πλανητική οικονομική απειλή. Παρ' όλα αυτά, το να κάνουμε τον πλανήτη να “επιστρέψει στη δουλειά” δεν είναι μια εύκολη επιχείρηση, όταν πρέπει ταυτόχρονα να διατηρείται η κοινωνική αποστασιοποίηση. *Ο παγκόσμιος καπιταλισμός στηρίζεται στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.* Στην πραγματικότητα, η παγκόσμια φάση του έχει στοχεύσει στην εξαφάνιση των κοινωνικών αποστάσεων, όχι απλά ανάμεσα στους εργαζόμενους αλλά επίσης ανάμεσα στις χώρες, τις αγορές, τα εμπορεύματα και τους καταναλωτές. Αλλά προς το παρόν, *ο τρόπος που έχουμε συνηθίσει να αναπαράγουμε τη ζωή στον καπιταλισμό κυριολεκτικά θα μας σκοτώνει*, και αυτό δεν αποτελεί “ψιλά γράμματα” στην εξήγηση του αδιεξόδου της κρίσης της COVID-19. Θα έπρεπε να είναι, αντίθετα, το σημείο αφετηρίας για την ανάλυσή της. Στο τέλος-τέλος, *πριν μετατραπεί σε μια κρίση της παραγωγής, η τρέχουσα πανδημία είχε δημιουργήσει μια συστημική κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής.* Όπως έχει επιχειρηματολογήσει η Tithi Bhattacharya, η πανδημία έχει δείξει την **κεντρικότητα των δραστηριοτήτων της δημιουργίας της ζωής** για τη λειτουργία του καπιταλισμού. Επιπλέον, έχει επίσης δείξει την **αξία της περίθαλψης**, καθώς και τις ακραίες ολοφάνερές “ανισότητες στην περίθαλψη” που βιώνουν διαφορετικές κοινότητες και άτομα σε ολόκληρο τον κόσμο. Από κάθε άποψη, αυτή είναι μια κρίση αναπαραγωγής χωρίς προηγούμενο.

1 Στμ. Μεταφρασμένο από εδώ: <https://developingeconomics.org/2020/04/20/a-crisis-like-no-other-social-reproduction-and-the-regeneration-of-capitalist-life-during-the-covid-19-pandemic>. Αναδημοσιευμένο στα Γαλλικά με τον τίτλο: “Μια κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής χωρίς προηγούμενο την ώρα της πανδημίας” στο <https://agitations.net/2020/05/10/une-crise-de-la-reproduction-sociale-inedite-a-lheure-de-la-pandemie>.

2 Η *Alessandra Mezzadri* είναι φεμινίστρια οικονομολόγος με βάση την Σχολή Ασιατικών και Αφρικανικών Σπουδών (SOAS), στο Λονδίνο, όπου και εργάζεται ως Senior Lecturer στις Αναπτυξιακές Σπουδές. Τα ερευνητικά και διδακτικά ενδιαφέροντά της εστιάζονται στις παγκόσμιες αλυσίδες εμπρευμάτων, την άτυπη/παράτυπη εργασία, τα διεθνή πρότυπα εργασίας και την σύγχρονη δουλειά· φεμινισμούς σε ανάπτυξη και προσεγγίσεις στην κοινωνική αναπαραγωγή· και την πολιτική οικονομία της Ινδίας. Είναι συγγραφέας του *The Sweatshop Regime: Labouring Bodies, Exploitation, and Garments 'Made in India'* (CUP, 2017), και του *Marx in the Field* (Ανθολογία, πρόκειται να εκδοθεί).

Η πανδημία ως μια κρίση της κοινωνικής αναπαραγωγής

Η θεωρητικός του φεμινισμού Nancy Fraser έχει παρατηρήσει πώς ο καπιταλισμός, στις διαφορετικές του φάσεις, έχει πάντα διατηρηθεί από διακριτά *καθεστώτα κοινωνικής αναπαραγωγής*: με άλλα λόγια, από ένα σύνολο αναπαραγωγικών κοινωνικών σχέσεων και θεσμών ικανών να αναγεννούν την καπιταλιστική ζωή στις ποικίλες ιστορικές στιγμές του. Για παράδειγμα, σε μεγάλο μέρος του δυτικού κόσμου, η νεοφιλελεύθερη παγκόσμια φάση [του καπιταλισμού] έχει δει την ανάδυση ενός εμπορευματοποιημένου, βασισμένου στην αγορά καθεστώτος κοινωνικής αναπαραγωγής – παρ’ όλο που, όπως δείχνει ξεκάθαρα η πανδημία, η απειλή για τη ζωή που αυτή [η πανδημία] θέτει πραγματικά αλλάζει σημαντικά ανάλογα με το πραγματικό σύστημα υγείας που υπάρχει σε κάθε περίπτωση, με μεγάλες διαφορές ανάμεσα, για παράδειγμα, στο ιδιωτικοποιημένο σύστημα υγείας στις ΗΠΑ και τα βασισμένα στην δημόσια παροχή συστήματα στις Ευρωπαϊκές χώρες όπως η Ιταλία, η Γερμανία ή η Γαλλία. Η άνοδος και εμπέδωση του νεοφιλελεύθερου καθεστώτος αναπαραγωγής έχει υπάρξει καθοριστική όχι μόνο για την ανάπτυξη του φιλελεύθερου παραγωγικού μοντέλου – με την μαζική είσοδο, για παράδειγμα, των γυναικών στις αγορές εργασίας – αλλά μάλλον έχει υπάρξει συν-συγκροτητικός παράγοντας για αυτό. Συνεπάγεται από αυτό, ότι η παρούσα κρίση δεν είναι “απλά” μια κρίση παραγωγής· είναι μια πολύ βαθύτερη κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής. Όμως, η παρούσα κρίση είναι και μια ασυνήθιστη κρίση, καθώς **για να προστατέψουμε τη ζωή βασικά χρειάζεται να υπονομεύσουμε την ίδια την οικονομική της βάση**, χωρίς να φαίνεται προς το παρόν κάποια εναλλακτική στον ορίζοντα. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο εκκλήσεις στον κόσμο να “επιστρέψει στη δουλειά” αποτυγχάνουν να ξεκαθαρίσουν πώς ακριβώς θα συμβεί αυτό. Αυτή η κρίση είναι μοναδική για τρεις τουλάχιστον παράγοντες: δηλαδή, την αδυναμία εκμετάλλευσης, την ταύτιση πληρωμένης εργασίας και αναπαραγωγικού χρόνου και την πραγματικότητα και την πολιτική του θανάτου σε μεγάλη κλίμακα.

Μη εκμεταλλευσιμότητα

Πρώτον, **η παρούσα κρίση αποκλείει την δυνατότητα για καπιταλιστική εκμετάλλευση σε μια μεγάλη κλίμακα**. Το διαβόητο μότο ότι στον καπιταλισμό, “είναι καλλίτερο να σε εκμεταλλεύονται από το να μην σε εκμεταλλεύονται” δεν είχε ποτέ περισσότερο νόημα από τώρα. Όταν η πλειοψηφία του κόσμου στον πλανήτη εξασφαλίζει τα προς το ζειν πουλώντας την εργατική της δύναμη, η αδυναμία να γίνεται αυτό απειλεί τη ζωή την ίδια, ακόμα και επιβίωση από την COVID-19. Εποπλέον, και αυτό είναι κρίσιμο, στη διάρκεια των προηγούμενων κρίσεων, το κεφάλαιο κατάφερε να κοινωνικοποιήσει τις οικονομικές απώλειες φορτώνοντάς τις στους εργάτες, το κράτος ή και τα δύο. Αυτό είναι που συνέβη στη διάρκεια της κρίσης του 2008, όταν οι δυτικές τράπεζες διασώθηκαν ντε φάκτο από τις εθνικές κυβερνήσεις, ενώ οι εργάτες – σε ολόκληρο τον Παγκόσμιο Βορρά και τον Παγκόσμιο Νότο – αφέθηκαν να σηκώσουν το τεράστιο βάρος της οικονομικής πτώσης· οι πιο τυχεροί πληρώνοντας μεγαλύτερους φόρους με μικρότερους πραγματικούς μισθούς και αντιμετωπίζοντας βαθιές περικοπές στις δημόσια παρεχόμενες υπηρεσίες και οι λιγότερο τυχεροί χάνοντας εντελώς τις δουλειές τους και πιθανόν τα (υποθηκευμένα με υψηλού κινδύνου στεγαστικά δάνεια) σπίτια τους. Στην παρούσα κρίση, **το κεφάλαιο δεν μπορεί ακόμα να μετατρέψει την κρίση του σε μια κρίση της εργασίας**. Χιλιάδες εργοστάσια έχουν κλείσει εντελώς και η παραγωγή των περισσότερων μη βασικών προϊόντων και υπηρεσιών έχει σταματήσει σε πολλές χώρες. Τόσο οι εργοδότες όσο και οι εργάτες χρειάστηκε να αποσυρθούν ταυτόχρονα από την αγορά και να επιστρέψουν κυριολεκτικά στα σπίτια τους. Δεν είχαμε ποτέ πριν στην ιστορία του καπιταλισμού μια κρίση στην οποία δεν είχαν αρχικά καταστραφεί, είτε φυσικά είτε οικονομικά, πόροι – για παράδειγμα, δεν υπήρξε πόλεμος, ούτε αρχική κατάρρευση των χρηματαγορών, αν και προφανώς οι αγορές αντιδρούν τώρα – και παρ’ όλα αυτά η οικονομική κατάρρευση έχει γίνει αισθητή ως εξαιρετικά συνολική. Αυτό είναι που συμβαίνει όταν αφαιρείς την εκμετάλλευση από ένα παγκόσμιο σύστημα που τροφοδοτείται από αυτήν για να επιβιώσει. Η πανδημία έχει αδιαμφι-

σβήτητα δείξει την κεντρικότητα την ανθρώπινης εργασίας στην παραγωγή όλης της αξίας. Όπως έχει ισχυριστεί η **Σύλβια Φεντέρτσι, το ανθρώπινο σώμα και η εργατική δύναμη, που αυτό εμπειρίχει, είναι η μεγαλύτερη μηχανή που έχει ποτέ “εφευρεθεί” από τον καπιταλισμό.**

Κατά ειρωνικό τρόπο, στην ανικανότητά του να εκμεταλλευτεί, και να ξεπεράσει την τρέχουσα κρίση αναπαραγωγής του, το κεφάλαιο μετατρέπει την ίδια την κοινωνική αναπαραγωγή σε ένα καινούριο εμπόρευμα και πολιτικό προωθημένο μέτωπο, για να βρει καινούριες πηγές κέρδους και εκλογικής συναίνεσης. Έτσι, στο ΗΒ, η παραγωγή των εξαιρετικά απαραίτητων αναπνευστήρων μοιάζει να καθυστερεί από τις προσπάθειες της κυβέρνησης να επιλέξει και να διαλέξει τους κατασκευαστές στους οποίους θα παραχωρούσε τα σχετικά συμβόλαια προμηθειών. Στις ΗΠΑ, η προώθηση από τον Τραμπ της υδροξυλωροκίνης ως μιας αποτελεσματικής θεραπείας για την COVID-19 – παρά τις ισχνές επιστημονικές ενδείξεις – έχει σαν στόχο τον γρήγορο καθυσυχασμό του κοινού ώστε ανοίξει και πάλι η οικονομία. Αυτό που είναι κρίσιμο είναι ότι αυτό το οικονομικό και πολιτικό παιχνίδι παίζεται ενάντια στις διασωστικές προσπάθειες από τους αναπαραγωγικούς εργάτες· ιδιαίτερα από τους εργαζόμενους υγειονομικούς που σε ολόκληρο τον κόσμο, στο ΗΒ, τις ΗΠΑ, την Ιταλία, το Ιράν, την Ινδία και αλλού στερούνται εξαιρετικά απαραίτητου προστατευτικού εξοπλισμού.

Εξίσωση πληρωμένης εργασίας και χρόνου αναπαραγωγής

Ο δεύτερος παράγοντας που καθιστά αυτή την κρίση μοναδική είναι η επιβαλλόμενη εξίσωση της πληρωμένης εργασίας και του χρόνου αναπαραγωγής. Ουσιαστικά, αυτό είναι ήδη ένα γνώρισμα της **άτυπης απασχόλησης σε μεγάλα τμήματα του Παγκόσμιου Νότου**, όπου τα σπίτια των ανθρώπων συχνά φιλοξενούν μια τεράστια ποικιλία οικονομικών δραστηριοτήτων που προορίζονται για τις εσωτερικές ή ακόμα και τις διεθνείς αγορές. Όμως, οι τρόποι με τους οποίους αυτή η εξίσωση έχει επιταχυνθεί και κλιμακωθεί για ένα πολύ μεγάλο ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού με τους εγκλεισμούς υπό την COVID-19, είναι χωρίς προηγούμενο³. Οι επιβαλλόμενοι εγκλεισμοί [λοκντάουν] έχουν εκθέσει ακόμα περισσότερο τις εξαιρετικά έντονες κοινωνικο-οικονομικές ανισότητες του καπιταλιστικού κόσμου στον οποίο ζούμε. Στην πραγματικότητα, καθώς λένε σε όλους μας, ξανά και ξανά, να μείνουμε στο σπίτι, η πρώτη περισσότερο εμφανής ανισότητα που αναδύεται είναι αυτή που πλήττει εκείνους που δεν έχουν ένα σπίτι, ούτε καν σε μια εύλογη απόσταση. Δραματικές εικόνες **Αμερικανών αστέγων στο Λας Βέγκας** διαχωρισμένων χωρικά σε πάρκινγκ ή **εκατομμυρίων μεταναστών εργατών στην Ινδία** να περπατάνε πίσω στα χωριά τους, εξαιτίας της διακοπής των δημόσιων συγκοινωνιών και της έξωσης από τους βιομηχανικούς οικισμούς, δείχνουν ότι το μήνυμα “μείνετε σπίτι” δεν παράγει καθόλου οικουμενικά αποτελέσματα. Και ακόμα και εκείνοι που είναι υποτίθεται αρκετά τυχεροί να έχουν ένα σπίτι, στο οποίο να καταφύγουν, πιθανόν να αντιμετωπίζουν σημαντικά διαφορετικές προκλήσεις. Ενώ τα δυτικά ΜΜΕ υπερτονίζουν τις προσπάθειες της μεσαίας τάξης να τα βγάλει πέρα με τον συνδυασμό της πληρωμένης εργασίας με την κατ’ οίκον εκπαίδευση των παιδιών – προσωπικά ως μια προνομιούχος ακαδημαϊκός ταιριάζω σε αυτήν την περίπτωση - πολλοί έχουν ήδη στην πραγματικότητα χάσει τη δουλειά τους. Άλλοι μπορεί να έχουν κολλήσει σε επικίνδυνα οικογενειακά περιβάλλοντα – **ποσοστά οικογενειακής βίας** έχουν εκτιναχτεί στη διάρκεια της πανδημίας - ή απλά σε αφιλόξενα μικρά **σπίτια** όπου η πραγματική πρόκληση είναι μάλλον η επιβίωση και όχι ο συνδυασμός πληρωμένης εργασίας και των δουλειών του σπιτιού. Δεν αποτελεί έκπληξη ότι οι εμπειρίες του lockdown είναι εξαιρετικά ταξικές, φυλετικοποιημένες και εμφυλοποιημένες και αποτελούν μαρτυρία για το ότι δεν είμαστε όλοι/ες μαζί σε όλο αυτό. Δεν είμαστε καν έτσι υπό τον καπιταλισμό. Το ίδιο το lockdown είναι εφικτό μόνο και μόνο επειδή είναι στηρίζεται στον αποκλεισμό· περιορισμένοι μέσα στο σπίτι, αλλά χωρίς καθόλου σχεδόν να καλλιεργούμε το φαγητό μας ή να μπορού-

3 Στμ. Ενδιαφέρουσα παρατήρηση. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ουσιαστικά ο βαθύτερος εκμεταλλευτικός χαρακτήρας της τηλε-εργασίας έχει να κάνει με αυτήν ακριβώς τη συνθήκη.

με να καλύψουμε οι ίδιοι τις ανάγκες μας, μπορούμε να συντηρηθούμε μόνο χάρις στις αποθήκες, τους ταχυμεταφορείς και τους διανομείς και τους εργάτες των αλυσίδων εστίασης. Πολλοί από αυτούς τους εργάτες δεν βγάζουν ούτε καν τον βασικό μισθό, παρ' όλ αυτά εξασφαλίζουν την αναπαραγωγή μας στη διάρκεια των lockdown.

Η τραγωδία και η πολιτική του θανάτου σε μεγάλη κλίμακα

Ο τρίτος, ίσως ο πιο καθοριστικός και τρομερός δείκτης του πώς διαφέρει αυτή η κρίση από οτιδήποτε έχουμε δει πριν, είναι ο θάνατος, τα ποσοστά του και η πολιτική του. Αυτή είναι μια μοναδική κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής καθώς είναι μια κρίση για την οποία κανείς – κυριολεκτικά – είναι να πεθαίνει. Είναι αλήθεια ότι ο παγκόσμιος καπιταλισμός έχει πάντα επιδείξει περιφρόνηση και αδιαφορία για τη ζωή της εργαζόμενης πλειοψηφίας. Ήταν πολύ συνηθισμένο οι μαύροι σκλάβοι να δουλεύουν μέχρι θανάτου και η ζωή των βιομηχανικών εργατών ήταν σύντομη ενώ ανέπτυσσαν πολλές ασθένειες. Παρ' όλα αυτά, αυτή είναι η πρώτη πλανητική πανδημία που βιώνουμε στην εποχή του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού – παρά τις πολλές ομοιότητες, η πολύ πιο θανατηφόρα Ισπανική γρίπη του 1918 συνέβη υποτιθέμενα σε έναν πολύ λιγότερο διασυνδεδεμένο και λιγότερο προηγμένο ιατρικά κόσμο – και στην οποία οι απώλειες σε μεγάλη κλίμακα μοιάζουν να πλήττουν οριζόντια όλες τις τάξεις. Θέλω να πω, ο Μπόρις Τζόνσον το κατάλαβε, έτσι; Όμως, τα υψηλά ποσοστά θανάτου δεν έχουν απαλείψει την ασχήμια του ταξικού χάσματος όσον αφορά την πρόσβαση στην περίθαλψη. Ακόμα περισσότερο από ό,τι σε σχέση με την “συνηθισμένη” κατάσταση, η θανατοπολιτική του καπιταλισμού στη διάρκεια της πανδημίας καθορίζει ποιος ζει και ποιος πεθαίνει. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, οι μαύροι είναι πολύ πιθανότερο να πεθάνουν από την COVID-19. Είναι φτωχότεροι και πιο ασθενικοί σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό των ΗΠΑ, είναι πιθανότερο να πάσχουν από διαβήτη, υπέρταση ή καρδιοπάθειες – όλα επικίνδυνα υποκείμενα-συμπληρωματικά νοσήματα – και να απορριφθούν από τα νοσοκομεία εξαιτίας της έλλειψης ιδιωτικής ασφάλισης. Η αντιπαράθεση σχετικά με τις προϋπάρχουσες συνθήκες της κατάστασης της υγείας είναι ή ίδια βασισμένη στον αποκλεισμό, στις διακρίσεις εναντίον των ατόμων με ειδικές ανάγκες και στις διακρίσεις με βάση την ηλικία. Από την άλλη, η νεοφιλελεύθερη περίθαλψη ερμηνεύει το δικαίωμα στη ζωή ως την επιβίωση του υγιέστερου/ικανότερου και αυτού που το “αξίζει” περισσότερο. Τα υψηλά ποσοστά θανάτου μεταξύ των πιο ηλικιωμένων παρουσιάστηκαν ως αναπόφευκτα και οφειλόμενα στην προϋπάρχουσα κατάσταση της υγείας, μάλλον, παρά στα αποτελέσματα του ιού. Αλλά ένας πρεσβύτερος πολίτης αν χτυπηθεί από ένα αυτοκίνητο ενώ διασχίζει τον δρόμο δεν πεθαίνει εξαιτίας της μεγάλης ηλικίας, ακόμα και αν περπατά αργά. Το ζήτημα είναι ότι η έλλειψη σωτήριων για τη ζωή αναπνευστήρων και κλινών στα νοσοκομεία σε πολλές χώρες έχουν παραγάγει έναν αριθμό Χομπσιανών πολιτικών⁴. Στο ΗΒ, μερικές πρακτικές των γενικών παθολόγων έχουν φτάσει τόσο μακριά ώστε να προτείνουν ανοιχτά εντολές μη ανάνηψης (DNR, *do not resuscitate*) για άτομα με αυτισμό σε ηλικία εργασίας ή για άρρωστα παιδιά. Στον διαγκωνισμό για ζωή, *homo homini lupus*⁵. Σε ολόκληρο τον κόσμο, αυτή η ανισότητα στην πρόσβαση στην περίθαλψη βρίσκει το ταίρι της σε μια παρόξυνση των ανισοτήτων στο να υπάρχει κανείς. Στον Παγκόσμιο Νότο, οι ενδείξεις υποδηλώνουν ότι είναι η πείνα και οι κακουχίες, και όχι η ίδια η πανδημία, που απειλούν να σκοτώσουν χιλιάδες. Για εκατομμύρια Ινδούς εργάτες που δουλεύουν στην παράτυπη οικονομία το να βγάζουν τα προς το ζην μέσα στην πανδημία θα είναι σχεδόν αδύνατο. Η πανδημία ενισχύει επίσης εκ νέου τις διακρίσεις με βάση τις κάστες και πολλά νοικοκυριά των Dalit έχουν δεχτεί επιθέσεις⁶ επειδή υποτίθεται δεν ακολουθούν τις κυβερνητικές εντολές σχετικά με τους κανόνες του lockdown. Στην Κένυα, το κλείσιμο των

4 Στμ. Στο πρωτότυπο: *Hobbesian politics*.

5 Στμ. *Ο άνθρωπος είναι για τον άνθρωπο λύκος*.

6 Στμ. *Dalit* (από την λέξη *dalita* που σημαίνει “σπασμένος/διαλυμένος”), επίσης γνωστοί παλιότερα και ως “ανέγγιχτοι”, είναι ένα όνομα που αποδίδεται σε αυτούς που ανήκουν στο κατώτερο στρώμα των καστών στην Ινδία.

άτυπων αγορών μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα φτώχεια σε μεγάλη κλίμακα και την απώλεια αποθεμάτων τροφής. Ανησυχία για νοικοκυριά που ζουν από την παράτυπη οικονομία εγείρονται επίσης στην Λατινική Αμερική όπου, κατά ειρηνικό τρόπο, πολύ ουσιαστικές υπηρεσίες στις παραγκουπόλεις αυτή τη στιγμή τις εγγυώνται τοπικοί βαρώνοι ναρκωτικών και εγκληματικές συμμορίες, οι οποίες επίσης επιβάλλουν τοπικά lockdown για να μειώσουν τα ποσοστά θανάτου μεταξύ των φτωχών “τους”.

Ένας Νέος Κόσμος ή ένας νέος εφιάλτης;

Συνολικά, η μη εκμεταλλευσιμότητα, η κατάρρευση του χρόνου πληρωμένης εργασίας ως διακριτού από τον χρόνο αναπαραγωγής, η τραγωδία και οι πολιτικές αποκλεισμού για τον θάνατο σε μεγάλη κλίμακα, έχουν διαμορφώσει μια κρίση αναπαραγωγής χωρίς προηγούμενο στην πρόσφατη καπιταλιστική ιστορία⁷. Προς το παρόν δεν διαφαίνεται ένα τέλος σε όλο αυτό· πολύ δύσκολα μπορούμε να φανταστούμε το “μεγάλο φινάλε”. Ο Arundhati Roy εξηγεί ότι οι πανδημίες μας αναγκάζουν να σκεφτούμε τον κόσμο εκ νέου· είναι μια “πύλη” ανάμεσα σε έναν παλιό κόσμο και μια επόμενη, νέα εποχή. Θα μάθουμε, θα αλλάξουμε; Θα είναι το επόμενο καθεστώς κοινωνικής αναπαραγωγής που θα υιοθετηθεί από τον καπιταλισμό ποιο συμβατό με την διατήρηση της ζωής ακόμα και σε περιόδους κρίσεων; Κανείς μπορεί να ελπίζει ότι θα είναι έτσι. Όμως, οι τρέχουσες αντιπαραθέσεις σχετικά με τις πιθανές διεξόδους από το lockdown – βασιμμένες στην “ανοσία αγέλης” και στην έκδοση υγειονομικών διαβατηρίων – φαίνεται να υποδηλώνουν, προκαλώντας ένα ρίγος, ακόμα πιο επιθετικά προωθημένα μέτωπα εμπορευματοποίησης των αναπαραγωγικών γνωρισμάτων των ατόμων και των κοινωνιών, προκαλώντας πιθανόν καινούριες κοινωνικο-οικονομικές ανισότητες βασιμμένες στο “ανοσοκεφάλαιο”⁸.

7 Στμ. Το πέρασμα από τον Covid στον πόλεμο αναδεικνύει την εποφανεϊακότητα προσεγγίσεων που υποτιμούσαν την ίδια την πανδημία ως κρίση του κεφαλαίου και του κράτους και της ίδιας της κοινωνίας ανάγοντάς την σε “εμπορικό πόλεμο”. Τελικά, η συνεχής επίκληση μιας “διαρκούς πολεμικής προετοιμασίας” καθιστά τις σχετικές αναλύσεις τετριμμένες και κοινότοπες.

8 Στμ. Στο πρωτότυπο: *immunocapital*.